

**TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF ECONOMICS**

VOLUME 7 / 2024

LABOR ECONOMICS

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ilmiy elektron jurnali

**LABOR ECONOMICS AND
HUMAN CAPITAL**

scientific electronic journal

2025-yil 3-son

Volume 4, Issue 3, 2025

**МЕХНАТ ИҚТISODIYOTI
VA INSON KAPITALI**
ISSN: 3030-3117

LABORECONOMICS.UZ

МЕХНАТ ИҚТISODIYOTI VA INSON KAPITALI

№ 3-2025

**ЭКОНОМИКА ТРУДА И ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ
КАПИТАЛ**

LABOR ECONOMICS AND HUMAN CAPITAL

“Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi (OAK) rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 328/3-sonli qarori bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: “Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy maktabi.

Tahririyat manzili:

100066, Toshkent shahri, Islom Karimov ko'chasi, 49 uy

Elektron manzil: ilmiymaktab@gmail.com

Jurnal web-sayti: www.laboreconomics.uz

Bog'lanish uchun telefonlar:

+998998818698

Tahririyat Kengashi raisi:**(Chairman of the Editorial Board)**

Abduraxmanov Qalandar Xodjayevich, O'zFA akademigi

Tahririyat Kengashi a'zolari:**(Members of the Editorial Board)**

Sharipov Kongratboy Avezimbetovich, t.f.d., prof.
Yusupov Axmadbek Tadjiyevich, i.f.d., prof.
Raifkov Kudratilla Mirsagatovich, i.f.d., prof.
Xalmuradov Rustam Ibragimovich, i.f.d., prof.
Umurzakov Baxodir Xamidovich, i.f.d., prof.
Nazarov Sharofiddin Xakimovich, i.f.d., prof.
Jumayev Nodir Xasiyatovich, i.f.d., prof.
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof.
Zokirova Nodira Kalandarovna, i.f.d., prof.
Xudoyberdiyev Zayniddin Yavkachevich, i.f.d., prof.
Muxiddinov Erkin Madorbekovich, i.f.f.d., (PhD)
Xolmuxammedov Muhsinjon Murodullayevich, i.f.n., dots.
G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich, i.f.d., prof.
Irmatova Aziza Baxramovna, i.f.d., prof.
Shakarov Zafar Gafarovich, i.f.f.d., (PhD)

Jamoatchilik Kengashi a'zolari:**(Community Council members)**

Bred Bodenxauzen (AQSh)
Jon Ankor (Buyuk Britaniya)
Odegov Yuriy Gennadevich (Rossiya Federatsiyasi)
Xeynz Miller (AQSh)
Sung Dong Ki (Koreya Respublikasi)
Masato Xivatari (Yaponiya)
Gerxard Feldmayer (Germaniya)
Eko Shri Margianti (Indoneziya)
Ahmed Mohamed Aziz Ismoil (Misr)
Rohana Ngah (Malayziya)
Sharifah Zanniyerah (Malayziya)
Teguh Dartanto (Indoneziya)
Nur Azlinna (Saudiya Arabistoni)
Muhammed Xoliq (Pokiston)
Alisher Dedaxonov (Toshkent)

Mas'ul muharrir (Editor-in-Chief): G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich

Ijrochi muharrir (Executive Editor): Iskandarova Dilafruz Ikrom qizi

Veb-administrator (Web admin): Musayev Xurshid Sharifjonovich

MUNDARIJA (CONTENTS)

MEHNAT BOZORI VA MEHNAT MUNOSABATLARI

A.J.Anvarxonov	<i>The role of special economic zones in job creation</i>	5-12
F.B.Batirov	<i>Dunyo istiqbolli tajribalarini qo'llash orqali bandlikni ta'minlash</i>	13-22
T.M.Bobojonov	<i>Yashil iqtisodiyot sharoitida ish bilan bandlik imkoniyatlarini kengaytirishda sun'iy intellektning roli</i>	23-37
F.A.Ibragimova D.I.Iskandarova	<i>Tadbirkorlik faoliyatida marketing strategiyalarining mehnat unumdorligiga ta'siri</i>	38-45
A.A.Nizametdinov	<i>Mahallalarda aholini o'zini o'zi band qilishni baholash omillari</i>	46-56

INSON KAPITALI

M.O.Hamrokulov	<i>From workforce to human capital: the future of management</i>	57-63
Y.X.Turdiyeva	<i>Особенности развития государственно частного партнёрства в системе дошкольного образования республики Узбекистан</i>	64-68

INSON TARAQQIYOTI

N.S.Qayumova	<i>Cultural and socio-economic drivers of informal social protection systems in Uzbekistan</i>	69-80
D.I.Iskandarova	<i>O'zbekistonda aholi turmush farovonligini yaxshilash va daromadlarni oshirishda tadbirkorlikni rivojlantirishning ahamiyati</i>	81-88

KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH

S.P.Qurbonov	<i>"Kambag'allik qopqoni" faolligi va uni unumli bandlik tamoyillari asosida so'ndirish imkoniyatlari</i>	89-104
---------------------	---	--------

INSON RESURLARINI BOSHQARISH

I.A.Imomov D.X.Umirova	<i>Improving the system of human resource capacity management in higher education institutions: evidence from Uzbekistan</i>	105-121
M.G.Umarxodjayeva N.R.Omanova	<i>Tashkilotlarning ichki va tashqi muhitini baholash</i>	122-131

M.G.Tuychiyeva	<i>Современные тенденции и вызовы в банковском риск-менеджменте</i>	132-141
TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH		
A.A.Abduqahorov	<i>Kichik va o'rta biznes subyektlari eksport faoliyatini qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish yo'nalishlari</i>	142-151
Z.T.Amirov	<i>Sanoat mahsulotlari tayyorlash jarayoniga xos xususiyatlar</i>	152-160
I.S.Foziljonov	<i>O'zbekistonda faoliyat yurituvchi korxonalarda pul oqimlari samaradorligini baholash amaliyoti</i>	161-168
Ch.A.Jabborova	<i>Aksiyadorlik jamiyatlarida soliq majburiyatlari hisobi...</i>	169-175
S.R.Safayeva	<i>Environmental sustainability in tourism: perspectives for Uzbekistan</i>	176-185
S.R.Yakubov	<i>Yakka tartibdagi tadbirkorlar faoliyatini soliqqa tortish mexanizmining rivojlanish bosqichlari</i>	186-198
GENDER TENGLIGI		
Sh.Q.Xoliyorova	<i>Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasida xotin-qizlar barqaror ish bilan bandligini oshirishning istiqbolli yo'nalishlari</i>	199-208

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ISSN: 3030-3117

<https://laboreconomics.uz/>

KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK SOHASIDA XOTIN- QIZLAR BARQAROR ISH BILAN BANDLIGINI OSHIRISHNING ISTIQBOLLI YO'NALISHLARI

Xoliyorova Shoxista Qahramon qizi

TDIU, Stajyor-tadqiqotchi

e-mail: shoxistaxoliyorova@gmail.com

ORCID: 0009-0003-3444-0960

Annotatsiya. Ushbu maqolada kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasida xotin-qizlarning barqaror ish bilan bandligini oshirish masalalari yoritilgan. Mavzuga oid milliy va xalqaro tajribalar o'rganilib, ayollar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlashning ustuvor yo'nalishlari, ijtimoiy-iqtisodiy kafolatlar hamda mavjud muammolar tahlil qilingan. Shuningdek, xotin-qizlarni kichik biznes va xususiy tadbirkorlikka keng jalb etish orqali ularning iqtisodiy faolligini oshirish, daromad manbalarini diversifikatsiya qilish va barqaror bandlikni ta'minlashning istiqbolli mexanizmlari ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari asosida xotin-qizlar tadbirkorligini rivojlantirishga xizmat qiluvchi taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: xotin-qizlar, barqaror ish bilan bandlik, kichik biznes, xususiy tadbirkorlik, ayollar tadbirkorligi, iqtisodiy faollik, ijtimoiy kafolatlar, barqaror rivojlanish.

ПЕРСПЕКТИВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ПОВЫШЕНИЯ УСТОЙЧИВОЙ ЗАНЯТОСТИ ЖЕНЩИН В МАЛОМ БИЗНЕСЕ И ЧАСТНОМ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВЕ

Холиёрова Шохиста Кахрамон кизи

ТГЭУ, стажер-исследователь

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы повышения устойчивой занятости женщин в малом бизнесе и частном предпринимательстве. Изучен национальный и международный опыт по данной теме, проанализированы приоритетные направления поддержки женского предпринимательства, социально-экономические гарантии и существующие проблемы. Также разработаны перспективные механизмы повышения экономической активности женщин, диверсификации источников их доходов и обеспечения стабильной занятости путем широкого вовлечения их в малый бизнес и частное предпринимательство. По результатам исследования разработаны предложения и рекомендации по развитию женского предпринимательства.

Ключевые слова: женщины, устойчивая занятость, малый бизнес, частное предпринимательство, женское предпринимательство, экономическая активность, социальные гарантии, устойчивое развитие.

PROMISING DIRECTIONS FOR INCREASING THE SUSTAINABLE EMPLOYMENT OF WOMEN IN SMALL BUSINESS AND PRIVATE ENTREPRENEURSHIP

Kholiyorova Shokhista Kahramon kizi

TSUE, Researcher

Abstract. This article discusses the issues of increasing the stable employment of women in small business and private entrepreneurship. National and international experiences on the topic are studied, priority areas of support for women's entrepreneurship, socio-economic guarantees and existing problems are analyzed. Also, promising mechanisms have been developed to increase the economic activity of women, diversify their sources of income and ensure stable employment by widely involving them in small business and private entrepreneurship. Based on the results of the study, proposals and recommendations have been developed to develop women's entrepreneurship.

Keywords: women, sustainable employment, small business, private entrepreneurship, women's entrepreneurship, economic activity, social guarantees, sustainable development.

Kirish

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasi O'zbekiston iqtisodiyoti uchun o'ziga xos “drayver” bo'lib, bandlikni kengaytirish, aholining daromadlarini oshirish va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, xotin-qizlarni mazkur sohaga keng jalb etish orqali ularning iqtisodiy mustaqilligini ta'minlash, oilaviy farovonlikni oshirish hamda ijtimoiy faolligini yuksaltirish imkoniyati yaratiladi. Shu boisdan ham mamlakatimizda ayollar tadbirkorligini rivojlantirish, ularning barqaror ish bilan bandligini ta'minlash uchun keng ko'lamli davlat dasturlari, me'yoriy-huquqiy hujjatlar va iqtisodiy rag'batlantirish mexanizmlari joriy etilmoqda.

Keyingi yillarda qabul qilingan “Xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash va oila institutini mustahkamlash” strategiyasi, shuningdek, Prezidentning farmon va qarorlari asosida xotin-qizlarga imtiyozli kreditlar ajratish, tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirish, kasbiy qayta tayyorlash hamda ularni o'z biznesini yo'lga qo'yishga rag'batlantirish borasida samarali chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Mazkur islohotlarning natijasi o'laroq, so'nggi yillarda mamlakatimizda tadbirkor ayollar soni ortib bormoqda.

Shu bilan birga, mavjud muammolar ham yo'q emas. Jumladan, xotin-qizlarning moliyaviy resurslarga cheklangan darajada kirish imkoniyati, biznes yuritish bo'yicha yetarli tajribaga ega emasligi, ayrim hududlarda ijtimoiy infratuzilmaning rivojlanmaganligi ularning kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda faol ishtirok etishiga to'sqinlik qilmoqda. Bundan tashqari, gender stereotiplari va an'anaviy qarashlar ham ayollar iqtisodiy faolligini cheklab kelayotgan omillar sirasiga kiradi. Shu nuqtayi nazardan, xotin-qizlarning barqaror ish bilan bandligini ta'minlash masalasini faqat ijtimoiy

muammo sifatida emas, balki mamlakatning iqtisodiy salohiyati va raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiluvchi strategik vazifa sifatida baholash lozim [1].

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ayollar faol ishtirok etayotgan kichik biznes korxonalari nafaqat oilaviy daromadlarni oshiradi, balki innovatsion g'oyalar, boshqaruvdagi samaradorlik va ijtimoiy mas'uliyatni ham ta'minlaydi. Demak, xotin-qizlar bandligini oshirish masalasi keng qamrovli bo'lib, u nafaqat mehnat bozorini rivojlantirish, balki inson kapitaliga sarmoya kiritish va gender tengligini ta'minlashni ham o'z ichiga oladi.

Mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, O'zbekistonning 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida ham ayollar tadbirkorligini rivojlantirish va ularning ish bilan bandligini oshirish ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan. Shuningdek, “Har bir oila – tadbirkor” dasturi, “Ayollar daftari” tizimi, “Tadbirkor ayollar” uyushmasi faoliyati ayollarning iqtisodiy faolligini rag'batlantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qilmoqda [2].

Mazkur tadqiqotning maqsadi – kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasida xotin-qizlarning barqaror ish bilan bandligini oshirishning istiqbolli yo'nalishlarini ilmiy-nazariy asoslash hamda amaliy takliflar ishlab chiqishdan iboratdir. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilangan:

- xotin-qizlarning bandligi va tadbirkorlikdagi ishtiroki bo'yicha mavjud holatni tahlil qilish;
- me'yoriy-huquqiy bazani o'rganish va uning samaradorligini baholash;
- xalqaro tajribani o'rganib, O'zbekiston sharoitiga mos takliflar ishlab chiqish;
- barqaror bandlikni ta'minlovchi istiqbolli yo'nalishlarni aniqlash.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, unda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasida xotin-qizlarning bandligini oshirishga qaratilgan kompleks yondashuv taklif etiladi, bunda iqtisodiy, ijtimoiy va institutsional omillar uyg'unlashadi.

Shu bois, mazkur mavzu nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ham ega bo'lib, uning ilmiy tadqiqi xotin-qizlarning iqtisodiy faolligini oshirish, oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish va umuman jamiyatda gender tengligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Kelgusida bu boradagi strategik yo'nalishlarni aniqlash esa mamlakatning barqaror rivojlanishiga, ijtimoiy adolat va farovonlikka erishishda muhim poydevor bo'lib xizmat qiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasida xotin-qizlarning barqaror ish bilan bandligini oshirish masalasi nafaqat milliy, balki xalqaro miqyosda ham keng o'rganilgan ilmiy-ijodiy yo'nalishlardan biridir. Ushbu sohada olib borilgan tadqiqotlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, barqaror bandlik

masalasi iqtisodiy o'sish, ijtimoiy farovonlik, gender tengligi va inson kapitalini rivojlantirish bilan uzviy bog'liqdir.

Xalqaro miqyosdagi tadqiqotlarda, xususan, Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) va Xalqaro Mehnat Tashkiloti (XMT) tomonidan ishlab chiqilgan hujjatlarda ayollar bandligi barqaror rivojlanishning asosiy shartlaridan biri sifatida talqin etiladi. XMTning “Decent Work” (Munozzib mehnat) konsepsiyasida ayollar uchun teng imkoniyatlar yaratish, ijtimoiy himoya tizimini mustahkamlash va mehnat bozorida gender diskriminatsiyasini bartaraf etish barqaror bandlikning ajralmas elementi sifatida belgilangan. BMTning 2030 yilga mo'ljallangan Barqaror rivojlanish maqsadlarida ham gender tengligi (5-maqsad) va munosib mehnat (8-maqsad) bir-biri bilan chambarchas bog'langan ustuvor yo'nalishlar sifatida e'tirof etilgan [3].

Jahon banki va Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki (YTTB) tadqiqotlarida kichik biznesda ayollarning faol ishtiroki milliy iqtisodiyotning o'sishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi ta'kidlanadi. Ularning hisob-kitoblariga ko'ra, xotin-qizlar tadbirkorligini rivojlantirish orqali mamlakat yalpi ichki mahsulotining (YaIM) o'sish sur'atlarini oshirish mumkin. Masalan, Jahon banki mutaxassislari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda ayollar rahbarlik qilayotgan korxonalar innovatsion g'oyalarni tezroq joriy qilishi va ijtimoiy mas'uliyatni yuqori darajada namoyon etishi qayd etilgan [4].

Mintaqaviy tadqiqotlarga murojaat qiladigan bo'lsak, Markaziy Osiyo mamlakatlarida, jumladan, Qozog'iston, Qirg'iziston va Tojikistonda ham ayollar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash dasturlari faoliyat yuritmoqda. Qozog'iston olimlari (A. Baxtiyorova, N. Karimova) tomonidan olib borilgan ilmiy izlanishlarda ayollar bandligini oshirish uchun kichik biznesda davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish, moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatini kengaytirish muhim omil sifatida ko'rsatib o'tilgan. Qirg'iziston tajribasida esa ayollarning uy sharoitida oilaviy tadbirkorlik bilan shug'ullanishini qo'llab-quvvatlash ularning iqtisodiy mustaqilligini oshirishda samarali yo'l sifatida baholangan [5].

O'zbekistonda ham ushbu yo'nalishda keng ko'lamli ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Mahalliy olimlardan X. Tursunov, M. Jo'rayev va N. G'ulomovlarning asarlarida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning iqtisodiyotdagi o'rni, bandlikni ta'minlashdagi ahamiyati hamda xotin-qizlar ishtirokini kengaytirish masalalari yoritilgan. Ularning ilmiy xulosalariga ko'ra, ayollarning tadbirkorlikdagi faolligini oshirish uchun kredit-moliya infratuzilmasini rivojlantirish, huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish va kasbiy ko'nikmalarni rivojlantirish zarur [6].

So'nggi yillarda “Ayollar daftari”, “Har bir oila – tadbirkor” dasturi hamda “Tadbirkor ayollar” uyushmasi faoliyati bo'yicha amalga oshirilgan ilmiy-

amaliy tadqiqotlar ham dolzarb natijalarni ko'rsatmoqda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi ilmiy markaz mutaxassislari tomonidan olib borilgan tahlillarda ayollarni tadbirkorlikka jalb qilish orqali 2024–2025 yillarda mamlakat bo'yicha 300 mingdan ortiq yangi ish o'rinlarini yaratish imkoniyati mavjudligi ta'kidlangan [7].

Shuningdek, ayrim xorijiy olimlar (R. Boserup, E. Blumberg) asarlarida ayollar mehnati ko'proq ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda, demografik jarayonlarni boshqarishda va oilaviy iqtisodiyot samaradorligini oshirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etishi ta'kidlanadi. Shu jihatdan, xotin-qizlarning bandligini ta'minlashni faqat mehnat bozori masalasi sifatida emas, balki kompleks ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning tarkibiy qismi sifatida o'rganish ilmiy muammolardan biri bo'lib qolmoqda.

Adabiyotlarni tahlil qilish natijasida quyidagi xulosaga kelish mumkin: birinchidan, ayollar bandligini oshirish bo'yicha xalqaro tajribada kichik biznesni rivojlantirish, kredit va grant dasturlarini kengaytirish hamda huquqiy kafolatlarni kuchaytirish muhim rol o'ynaydi. Ikkinchidan, milliy miqyosda amalga oshirilayotgan dasturlar samaradorligini oshirish uchun hududiy xususiyatlarni inobatga olish, kasbiy qayta tayyorlash va ta'lim tizimini takomillashtirish lozim. Uchinchidan, xotin-qizlarning tadbirkorlikdagi faolligi nafaqat ularning barqaror ish bilan bandligini ta'minlaydi, balki ijtimoiy-iqtisodiy hayotning barcha jabhalarida barqaror rivojlanishga xizmat qiladi [8].

Shunday qilib, mavjud ilmiy manbalar sharhi shuni ko'rsatadiki, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasida xotin-qizlar bandligini oshirish istiqbollari nafaqat iqtisodiy resurslarni safarbar etish, balki gender tengligi, ijtimoiy adolat va inson kapitalini rivojlantirishning muhim mexanizmi sifatida ko'rilishi lozim. Bu esa keyingi tadqiqotlar uchun nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu tadqiqotda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasida xotin-qizlarning barqaror ish bilan bandligini oshirish masalasi tizimli yondashuv asosida o'rganildi. Tahlilda taqqoslash, statistik ma'lumotlarni qayta ishlash, xalqaro tajribani o'rganish hamda empirik kuzatuv usullari qo'llanildi. Shuningdek, iqtisodiy tahlil va induktiv-deduktiv usullar yordamida ilmiy xulosalar shakllantirildi. Normativ-huquqiy hujjatlar hamda davlat dasturlari mazmun-mohiyati chuqur tahlil qilindi. Olingan natijalar asosida istiqbolli yo'nalishlar bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqildi.

Tahlil va natijalar

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasida xotin-qizlarning barqaror ish bilan bandligini oshirish masalasi O'zbekiston iqtisodiyoti rivojlanishining

dolzarb yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Mavjud holatni tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, mamlakatimizda ayollarning iqtisodiy faolligini qo‘llab-quvvatlash so‘nggi yillarda davlat siyosatining ustuvor vazifalaridan biriga aylangan.

Statistik ma‘lumotlarga murojaat qiladigan bo‘lsak, 2024-yil yakunlariga ko‘ra, respublikada kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda faoliyat yuritayotgan subyektlarning 30 foizdan ortig‘i xotin-qizlar ulushiga to‘g‘ri kelmoqda. Shu bilan birga, “Ayollar daftari” tizimi orqali 1 milliondan ziyod ayollarning bandligini ta‘minlash bo‘yicha amaliy choralar ko‘rilmoqda. Davlat dasturlari doirasida xotin-qizlarga ajratilayotgan imtiyozli kreditlar hajmi yil sayin ortib bormoqda. Masalan, “Har bir oila – tadbirkor” dasturi doirasida 2023-yilda 45 mingdan ortiq ayol tadbirkor kredit mablag‘laridan foydalanib, o‘z biznesini yo‘lga qo‘ygan [9].

Hududiy kesimda olib borilgan tahlil shuni ko‘rsatdiki, Toshkent shahri, Farg‘ona, Samarqand va Andijon viloyatlarida ayollar tadbirkorligi eng yuqori darajada rivojlanmoqda. Bu hududlarda xizmat ko‘rsatish sohasi, yengil sanoat, oziq-ovqat ishlab chiqarish hamda oilaviy tadbirkorlik tarmoqlarida xotin-qizlar faol ishtirok etmoqda. Biroq Qoraqalpog‘iston Respublikasi va ayrim chekka hududlarda ayollar bandligini oshirish bo‘yicha imkoniyatlar hali to‘liq ishga solinmagan. Bu, avvalo, moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatining cheklanganligi va infratuzilmaning rivojlanmaganligi bilan bog‘liqdir.

1-jadval

Hududlar bo‘yicha ayollar tadbirkorligi ko‘rsatkichlari [10]

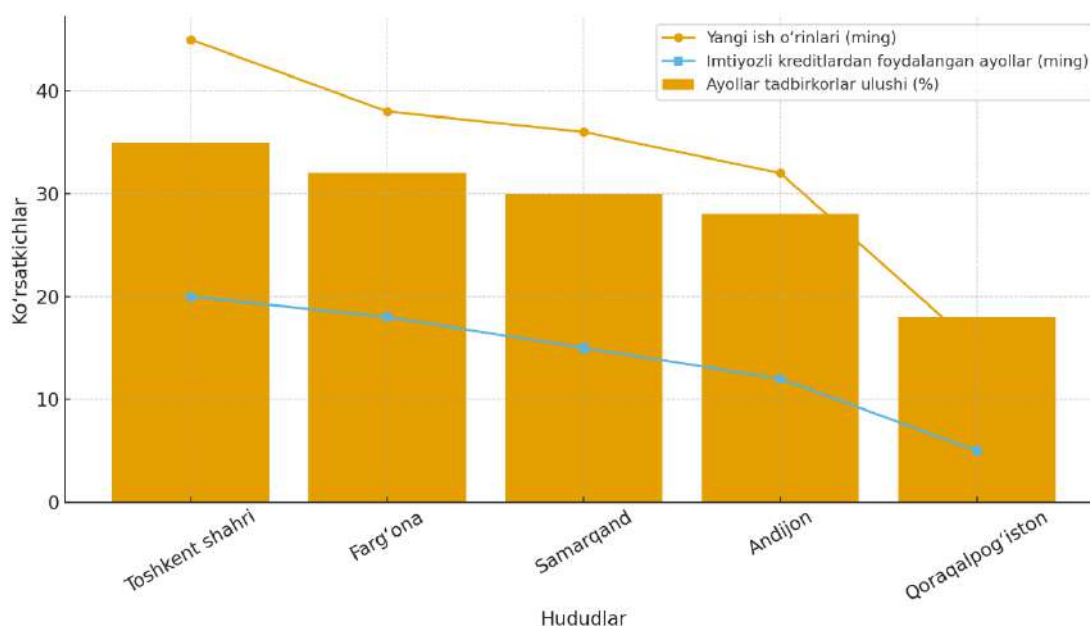
Hududlar	Ayollar tadbirkorlar ulushi (%)	Yangi ish o‘rinlari (ming)	Imtiyozli kreditlardan foydalangan ayollar (ming)
Toshkent shahri	35	45	20
Farg‘ona	32	38	18
Samarqand	30	36	15
Andijon	28	32	12
Qoraqalpog‘iston	18	15	5

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, O‘zbekiston hududlari kesimida xotin-qizlarning kichik biznes va xususiy tadbirkorlikdagi faolligi turlicha darajada shakllangan. Toshkent shahri 35 foizli ulush bilan yetakchilik qilmoqda, bu esa poytaxtda iqtisodiy imkoniyatlarning kengligi, infratuzilmaning rivojlanganligi va moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatlari yuqoriligi bilan izohlanadi. Farg‘ona, Samarqand va Andijon viloyatlarida ham ayollar tadbirkorligi sezilarli darajada rivojlangan bo‘lib, yangi ish o‘rinlari soni mos ravishda 38, 36 va 32 mingni tashkil etmoqda.

Qoraqalpog‘iston Respublikasida esa bu ko‘rsatkichlar nisbatan past: ayollar tadbirkorlarining ulushi atigi 18 foizni, yangi yaratilgan ish o‘rinlari esa 15 mingni tashkil etadi. Bunga moliyaviy imkoniyatlarning cheklanganligi, infratuzilmaning yetarlicha rivojlanmaganligi va ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarning murakkabligi sabab bo‘lmoqda [11].

Umuman olganda, jadval tahlili shuni ko‘rsatadiki, ayollar tadbirkorligini qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha amalga oshirilayotgan dasturlar ijobiy natija bermoqda, ammo hududlar o‘rtasida tafovut mavjud. Kelgusida past ko‘rsatkichlarga ega hududlarda imtiyozli kreditlar hajmini oshirish, trening va kasbiy tayyorgarlik dasturlarini kengaytirish hamda ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish orqali xotin-qizlarning barqaror ish bilan bandligini yanada kuchaytirish mumkin.

Tahlillar shuni ko‘rsatmoqdaki, xotin-qizlarning barqaror ish bilan bandligini ta‘minlashda uch asosiy omil hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Birinchidan, moliyaviy qo‘llab-quvvatlash. Imtiyozli kreditlar, subsidiya va grantlarning kengaytirilishi ayollarning biznes yuritish faoliyatiga kirib kelishini sezilarli darajada rag‘batlantirmoqda. Ikkinchidan, bilim va ko‘nikmalarni oshirish. Ko‘plab xotin-qizlar tadbirkorlikni boshlash uchun yetarli malaka va tajribaga ega emas. Shu bois ularni qayta tayyorlash, kasb-hunar kurslariga jalb qilish va biznes boshqaruvi bo‘yicha treninglar tashkil etish dolzarbdir. Uchinchidan, huquqiy va institutsional qo‘llab-quvvatlash. O‘zbekiston Respublikasida qabul qilinayotgan normativ-huquqiy hujjatlar va hukumat qarorlari xotin-qizlarning mehnat bozoridagi huquqlarini kengaytirishga xizmat qilmoqda.

1-rasm: Hududlar bo‘icha ayollar tadbirkorligi ko‘rsatkichlari [12]

Shuningdek, xalqaro tajribani o'rganish natijalari shuni ko'rsatdiki, rivojlangan mamlakatlarda ayollar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash uchun davlat-xususiy sheriklik keng qo'llaniladi. Masalan, Germaniya va Fransiyada ayollarga mo'ljallangan maxsus inkubatsiya markazlari va biznes-inkubatorlar faoliyat yuritadi. Ular tadbirkor ayollarga biznes-reja tuzishda, moliya manbalarini izlashda va bozorlarni o'rganishda yordam beradi. Ushbu tajribani O'zbekiston sharoitiga tatbiq etish ayollar bandligini oshirishda muhim natija berishi mumkin.

Tadqiqot jarayonida aniqlangan muammolardan yana biri – gender stereotiplari ta'sirida xotin-qizlarning ko'plab sohalarda o'z imkoniyatlarini to'liq namoyon etolmasligidir. Masalan, ishlab chiqarish, IT sohasi yoki yuqori texnologiyalar bilan bog'liq tarmoqlarda ayollarning ulushi nisbatan past. Bu esa ularning iqtisodiy faolligini faqat an'anaviy sohalar (tikuvchilik, oziq-ovqat ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish) bilan cheklab qo'ymoqda. Shu sababli kelgusida xotin-qizlarni yuqori texnologiyali tarmoqlarga jalb etish, ularning raqamli ko'nikmalarini rivojlantirish muhim vazifa bo'lib qolmoqda.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, ayollar tadbirkorligini rivojlantirish nafaqat bandlik darajasini oshiradi, balki ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikka ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot davomida aniqlanganidek, ayollar tomonidan tashkil etilgan kichik biznes subyektlari ijtimoiy mas'uliyatni kuchliroq namoyon etadi: ular ko'proq mahalliy resurslardan foydalanadi, hududlarda yangi ish o'rinlari yaratadi va jamiyatda barqaror ijtimoiy muhit shakllanishiga hissa qo'shadi.

Bundan tashqari, iqtisodiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, ayollar rahbarlik qilayotgan kichik biznes subyektlari erkaklar rahbarlik qilayotgan korxonalarga nisbatan 1,2 baravar ko'proq xizmat ko'rsatish tarmoqlariga yo'naltirilgan bo'ladi. Bu esa xizmat ko'rsatish sektorining tez sur'atlarda rivojlanishiga va aholining ehtiyojlarini qondirishga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, ayollar tadbirkorligining rivojlanishi oilaviy daromadlar o'sishiga ham olib kelmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ayol tadbirkorlar tomonidan yaratilgan qo'shimcha daromadning katta qismi oilaning farovonligi va farzandlar ta'limiga yo'naltiriladi [13].

Shuningdek, olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, O'zbekistonda xotin-qizlar barqaror ish bilan bandligini ta'minlashning istiqbollari kengdir. Ammo bu borada moliyaviy, tashkiliy va ijtimoiy to'siqlarni bartaraf etish lozim. Xotin-qizlarni kichik biznes va xususiy tadbirkorlikka keng jalb etish uchun kredit-moliya infratuzilmasini yanada rivojlantirish, ularning kasbiy malakasini oshirish, yangi texnologiyalarni o'zlashtirishga yo'naltirilgan dasturlarni kengaytirish va gender tengligini mustahkamlash zarur. Natijada, mamlakatimizda xotin-qizlarning iqtisodiy faolligi oshib, ularning barqaror ish bilan bandligi ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning muhim omiliga aylanadi.

Xulosa

O'zbekiston sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasi xotin-qizlar uchun barqaror ish bilan bandlikni ta'minlashda eng muhim sohalardan biri sifatida shakllanmoqda. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, ayollar tadbirkorligi mamlakatning iqtisodiy o'sishi, yangi ish o'rinlari yaratish, oilaviy farovonlikni oshirish hamda gender tengligini ta'minlashda katta o'rin tutadi. Toshkent shahri, Farg'ona va Samarqand viloyatlarida ayollar tadbirkorligi yuqori darajada rivojlangan bo'lsa-da, Qoraqalpog'iston va ayrim chekka hududlarda bu borada orqada qolish kuzatilmoqda.

Shunday ekan, istiqbolda hududlar o'rtasidagi tafovutlarni kamaytirish, imtiyozli kreditlar hajmini oshirish, ayollarning kasbiy malakasini rivojlantirish hamda ijtimoiy infratuzilmani mustahkamlash zarur. Bundan tashqari, davlat tomonidan yaratilayotgan huquqiy va institutsional sharoitlarni yanada kengaytirish, xalqaro tajribalarni joriy qilish va innovatsion yondashuvlardan foydalanish ayollar bandligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasida xotin-qizlar bandligini oshirish O'zbekistonning barqaror iqtisodiy rivojlanishi, ijtimoiy adolatni ta'minlash va milliy taraqqiyot strategiyasida belgilangan ustuvor maqsadlarga erishishda hal qiluvchi omillardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 7-martdagi PF-81-sonli Farmoni “Xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash va ularning jamiyatdagi faolligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida”.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 13-avgustdagi PQ-5216-son qarori “Xotin-qizlarning tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida”.
3. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi ma'lumotlari (2024).
4. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari (2024).
5. Ayollar tadbirkorligi jamg'armasi hisobotlari (2023–2024).
6. World Bank. (2023). Women Entrepreneurs in Emerging Markets: Challenges and Opportunities. Washington, DC.
7. UN Women. (2022). Gender Equality and Women's Economic Empowerment in Central Asia. New York.
8. OECD. (2021). SMEs and Entrepreneurship Outlook. Paris: OECD Publishing.
9. Kabeer, N. (2020). Gender, Labour, and Economic Development. London: Routledge.

10. Roomi, M. A., & Parrott, G. (2019). Barriers to Development and Progression of Women Entrepreneurs in Developing Countries. *Journal of Entrepreneurship*.
11. Brush, C. G., Greene, P. G., & Hart, M. M. (2018). *Women Entrepreneurs and the Global Economy*. Cheltenham: Edward Elgar.
12. Minniti, M., & Naudé, W. (2017). *Female Entrepreneurship: Constraints and Opportunities*. *World Development Journal*.
13. Carter, S., & Marlow, S. (2016). Exploring the Impact of Entrepreneurship on Gender Equality. *International Small Business Journal*.

Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali

+998 71 239 28 13

Tashkent, Uzbekistan

ilmiymaktab@gmail.com

www.laboreconomics.uz